

NORME določajo primerno in sprejemljivo vedenje v določenih okoliščinah (so specifična navodila za obnašanje). *Primer: norme oblačenja: 70-letna babica, ki se oblači kot 17-letnica krši norme svoje starostne skupine; oblačenje glede na priložnosti: svečani plesi, poroke, pogrebi, plaže, bolnišnice...*

Norme se razlikujejo od družbe do družbe. Izvajajo se s pomočjo pozitivnih in negativnih sankcij, ki so lahko formalne (nagrada ali kazen uradnega organa) ali neformalne (odobravajoč ali odklanjajoč pogled). *Npr. nelagodna tišina, zafrkavanje in buljenje prisilijo osebo, da se preobleče; nasprotno temu pa občudovanje, pohvalne besede in nasmešek predstavljajo nagrado, ker so oblečeni v skladu z družbenimi normami.* Brez skupnih norm člani družbe ne bi mogli razumeti obnašanja ostalih članov družbe.

VREDNOTA je prepričanje, da je nekaj dobro in zaželeno, opredeljuje kaj je pomembno in vredno truda. Pogosta so mnenja, da sta v zahodnih družbah uspeh in materializem posameznika glavni vrednoti. (*Posameznik tu verjame, da je pomembno in zaželeno biti najboljši v razredu, premagati nasprotnika.*) Mnoge norme so odsevi vrednot. (*Norme povezane s higieno v hiši in na javnih mestih odražajo skrb za človeško življenje.*) Brez skupnih vrednot se člani družbe ne bi mogli medsebojno povezati. Urejena in stabilna družba zahteva skupne norme in vrednote.

STATUS je pozicija, ki jo zavzemajo vsi člani družbe (poklicni status: *šofer, odvetnik*; družinski status: *sin, hči, mati, oče*; spolni status: *moški, ženska*). Status je definiran s kulturo, čeprav nekateri trdijo, da temelji na bioloških dejavnikih, kot sta spol in rasa. (*Primer: barva kože določa rasni status.*) Nekateri statusi se pridobijo že ob rojstvu (spol; plemiški nazivi: *princi, lordi, grofje*) in so relativno stalni. (t.j. stalni ali pripisani status). Status, ki ni podedovan oz. ni določen z biološkimi lastnostmi ali drugimi lastnostmi, nad katerimi posameznik nima nadzora, imenujemo pridobljeni status (posameznik sam pridobi poklicni ali možitveni status).

VLOGA so norme, ki spremljajo status v družbi in opredeljujejo, kakšno delovanje se od posameznika z določenim statusom pričakuje (*npr. status moža spremlja vloga moža*); vedenje posameznika opredeljuje določen status. (*Odvetnik mora dobro poznati zakon, braniti interese klienta, obenem pa mora biti poln razumevanja, imeti mora pokončno držo in se oblačiti spodobno.*)

2. Kaj pomeni POZITIVISTIČNI in FENOMENOLOŠKI PRISTOP V SOCIOLOGIJI (=> pogledi na človeško vedenje) – njune prednosti in slabosti

POZITIVIZEM (predstavnik Auguste Comte – *iznašel pojem sociologija*) je znanost o družbi, ki temelji na enakih načelih in postopkih kot naravoslovne znanosti (kemija, biologija) ter je usmerjen na obnašanje, ki ga lahko neposredno opazujemo (občutki, čustva). Pozitivizem trdi, da človeško vedenje vodijo načela vzroka in posledice. Comte trdi, da dejavniki, ki jih ni možno neposredno opazovati, kot so pomeni, občutki, nameni, niso posebno pomembni in so lahko zavajajoči. Družba

postavlja norme in vrednote, deli vloge. Ljudje se ji podrejajo in izpolnjujejo njene zahteve (manipuliranje). Sociologi trdijo, da je znanost o družbi mogoča.

Človeško obnašanje je nespremenljivo, enako predmetom iz naravoslovne znanosti ($A+B=C$). Človek se odziva na zahteve družbe. (*Npr. ljudje stopajo v zakonsko zvezo in imajo otroke, s čimer se odzivajo na zahteve družbe po lastnem preživetju.*)

FENOMENOLOGIJA (predstavnik Marx Weber) zavrže pomen pozitivizma in dokazuje, kako se predmeti družbenih in naravoslovnih znanosti močno razlikujejo. Za razliko od materije ima človek zavest, misli, čustva in je zaradi tega njegovo obnašanje smiselno. Človek definira situacije, daje smisel svojim postopkom in postopkom drugih. Rezultat tega je, da bo človek deloval na zunanje dražljaje (*npr. ogenj – predstavlja gretje, obrambo pred zvermi, služi za kuhanje, izdelavo orožja...*). Človek gradi lasten značaj, lastno resničnost in upravlja z lastnim delovanjem.

3. Pojem IDEOLOGIJE pri KARLU MANNHEIMU

IDEOLOGIJA po Karlu Mannheimu je sestavljena iz verovanj in vrednot **vladajočega razreda**, ki prikriva pravo stanje družbe sebi in drugim. (Ideologija je niz verovanj in vrednot, ki izražajo interese posamezne družbene skupine. Pomeni lažno sliko resničnosti; ne govori o tem, kakšne so stvari, ampak kakšne bi morale biti.) Od **utopične ideologije** (ta temelji na viziji idealne družbe, popolnega družbenega sistema) razlikuje svojo ideologijo vladajočega razreda po tem, da se utopična ideologija nahaja v potlačenih skupinah, ki želijo totalno spremembo. Obe ideologiji - vladajočih skupin in utopična ideologija pa po njem prikrivata resničnost.

Pogosto je mnenje, da **marksizem** temelji na utopični ideologiji, **funkcionalizem** pa na vladajoči ideologiji. Marksizem vsebuje vizijo in obljubo bodoče idealne družbe – komunistično utopijo. Funkcionalizem zastopa konzervativna stališča; je proti spremembam in opravičuje obstoječe stanje.

4. NARAVNA IN DRUŽBENA NEENAKOST, DRUŽBENA STRATIFIKACIJA, INTRAGENERACIJSKA IN INTERGENERACIJSKA DRUŽBENA GIBLJIVOST pojasni pojme in navedi primere

NARAVNA ali BIOLOŠKA NEENAKOST: Francoski filozof Jean Jacques Rousseau govori o biološki neenakosti kot o »naravni ali fizični« neenakosti. Biološka neenakost je zelo majhna in nepomembna, vendar pa ponekod tvori temelje na katerih nastane družbena neenakost. (*Npr. indijski kastni sistem – posameznik ne more spremeniti svojega porekla in avtomatsko sprejema način življenja povezan s to kasto.; fevdalizem – status plemstva je bil podedovan, posest in »naslov« sta prehajali iz očeta na sina.*) Sem spada tudi rasna neenakost. Torej - biološke razlike postajajo biološke neenakosti ko jih ljudje tako definirajo (*npr. starost – v Avstraliji pomeni ugled, v zahodnih državah pa upokojitev*).

DRUŽBENA NEENAKOST lahko obstaja brez družbenih slojev. Nekateri imajo različne privilegije (*npr. »VIP«*); živijo na račun drugih, da bi postali bogatejši, uglednejši, močnejši. Nekateri pravijo, da sistemi rasne stratifikacije temeljijo na biološki neenakosti, drugi pa, da temeljijo na družbeni neenakosti. (*Črnci so izključeni iz višjega statusa zaradi premajhne »moči« in ne zaradi kakovosti genov. Šele po l. 1970 se je povečalo št. zaposlenih črncev. Enako je tudi z*

inteligenco, saj temelji ne samo na genih, ampak tudi na okolju; testi dokazujejo, da so belci mnogo bolj inteligentni.)

DRUŽBENA STRATIFIKACIJA je posebna oblika družbene neenakosti, katera deli družbene skupine eno nad drugo glede na moč, ugled in bogastvo posameznikov. Tisti, ki pripadajo isti skupini oz. sloju, imajo podobne interese in življenjske standarde po katerih se do neke mere razlikujejo od ostalih slojev. (*Npr. družba v Indiji je razdeljena na 5 slojev: 4 »varne« ali kaste, peta so nedotakljivi.*) Družbena stratifikacija vključuje hierarhijo. Pripadniki vsakega sloja so nagnjeni k razvoju svoje lastne **subkulture**, to je določenih norm, stališč, vrednot, ki jih razločujejo kot družbeno skupino. (Ko člani iste skupine naletijo na problem, ki ni enak ostalim, razvijejo svojo kulturo; t.j. subkultura.) V zahodnih industrijskih družbah so subkulture pogostejše pri delavskem in srednjem razredu.

INTRAGENERACIJSKA DRUŽBENA GIBLJIVOST se nanaša na družbeno gibanje znotraj ene generacije. Meri se s primerjanjem posameznika v dveh ali več fazah v življenju. Npr. človek, ki začne službo kot nekvalificirani delavec lahko v 10-ih letih postane računovodja in je torej družbeno gibljiv v kategorijah *intrageneracijske ali znotrajgeneracijske gibljivosti*.

INTERGENERACIJSKA DRUŽBENA GIBLJIVOST se nanaša na družbeno gibanje med generacijami. Meri se s primerjanjem statusa očeta in sina. Če sin nekvalificiranega delavca postane računovodja, je sin družbeno gibljiv v kategorijah *intergeneracijske ali medgeneracijske gibljivosti*.

5. MELVIN TUMIN: KRITIKA FUNKCIONALISTIČNE TEORIJE STRATIFIKACIJE

Melvin Tumin je najstarejši in najpomembnejši nasprotnik Davisa in Moora, saj je povsem skritiziral njuno teorijo. Melvin trdi naslednje:

- a) **Funkcionalna pomembnost:** Davis in Moore sta trdila, da so najvišje nagrajeni položaji v resnici tudi najpomembnejši. Tumin pa pravi, da je sila visokokvalificiranih delavcev (*odvetniki, zdravniki*) enako pomembna kot sila nizkokvalificiranih delavcev (*kmet, snažilka, rudar*) za ohranitev družbe.
- b) **Moč in nagrade:** Razlike v plači in ugledu med posameznimi skupinami so lahko posledica razlike v njihovi moči in ne v funkcijski pomembnosti. Tako se razlika v plači med npr. kmetom in rudarjem interpretira kot rezultat moči.
- c) **Zaloga talentov:** Tudi tezo, da imajo samo nekateri talent, da pridejo do najvišje pozicije moči spodbija, saj še niso ustvarili učinkovite metode, ki bi uspešno merila talen in sposobnosti, pa tudi ni dokazov, da je potreben nek poseben talent za »pomembne« položaje.
- d) **Motivacija za uspeh:** Na splošno velja, da kdor prihaja iz nižjega razreda ima večjo verjetnost, da bo zelo zgodaj končal šolanje in manjšo verjetnost, da pride do visokega položaja. Motiviranost za uspeh je neenakomerno porazdeljena skozi celoten razredni sistem. Posledica je, da lahko družbeni razred deluje kot ovira za motivacijo talenta.
- e) **Neenakost možnosti:** Stratifikacija s svojo naravo nikoli ne more uspešno opravljati funkcij katere jih ji pripisujeta Davis in Moore. Tumin dokazuje, da ljudje rojeni v nižjih slojih nikoli ne morejo imeti enake možnosti za uresničitev svojih ciljev, kot pa pripadniki višjih slojev.

f) **Družbene delitve:** Stratifikacija (različnost nagrad) lahko spodbudi sovražnost, sumničavost in lahko oslabi družbeno integracijo, ker se pripadniki nižjih slojev počutijo izključeni iz širše družbe (to velja še posebej pri rasni stratifikaciji).

6. MARXOVO IN WEBROVO RAZUMEVANJE DRUŽBENE STRATIFIKACIJE razlike in podobnosti

PODOBNOSTI:

- a) Oba trdita da je razred ekonomski pojem. »Razredni položaj« oseb = »tržni položaj«, kjer posamezniki tekmujejo za ekonomsko korist. Razred definirata kot skupino posameznikov, ki imajo podoben položaj na trgu in zato dobivajo podobne ekonomske nagrade. Ti imajo tudi podobne življenjske možnosti: njihov ekonomski položaj neposredno vpliva na njihove možnosti, da si pridobijo tisto, kar je v njihovi družbi zaželeno (*višja izobrazba, kvalitetnejše stanovanje*).
- b) Glavna razredna delitev obstaja med lastniki in ne-lastniki (delavci). Lastniki prejemajo najvišje ekonomske nagrade in uživajo boljše življenjske možnosti na račun delavcev, ki delajo za njih.

RAZLIKE: Weber se v številnih pogledih ni strinjal z Marxom:

- a) Za razvrščanje posameznikov v različne razrede so odločilni drugi dejavniki in ne lastnina, saj tržna vrednost niha, ker so ljudje različno sposobni in dobijo zato različno visoke plače. Tudi ne-lastniki se delijo v različne razrede. Marx deli ljudi v 2 razreda (*lastniki, ne-lastniki*), Weber pa na 4 sloje (*višji razred z lastnino, beloovratniški delavci brez lastnine, mala buržoazija, razred manualnih delavcev*).
- b) Po Webru polarizacije med spodnjimi in zgornjimi sloji ne bo, čeprav št. drobni privatnikov upada zaradi prevelike konkurence velikih lastnikov. Del buržoazije se bo dvignil navzgor med višje plačane sloje in se ne bo stopil z delavskim razredom kot pravi Marx. Razvoj bo peljal med »plave ovratnike«. Srednji sloj se bo z moderno državo še bolj širil.
- c) Weber zavrača idejo po nujni, neizogibni proletarski revoluciji, ki jo zagovarjajo marksisti. (Marx pravi, da bo kapitalizem sam sebe pripeljal do razpada.) Ni res, da bo spodnji razred še bolj reven, da se bo homogeniziral, postal razred zase, ker imajo ljudje, ki so na dnu (*delavci*) različne možnosti (lahko razvijejo neko svojo kulturo revščine, da jo lažje pretrpijo ali izpeljejo manjšo stavko).
- d) Weber zavrača, da politična moč izhaja iz ekonomske moči. Dokazuje, da razred oblikuje le enega od temeljev za oblast in da razdelitev moči (*oblasti*) v družbi ni nujno povezana z razdelitvijo razredne neenakosti. Poleg materialnih virov so pomembni tudi družbeni ugled (prestiž), dostop do informacij (vključno z izobraževanjem), vse do VIP (če poznaš prave ljudi, lahko prideš na pravo mesto).

7. Pojasni GLAVNE KONCEPTE (definicije) REVŠČINE navedi prednosti in slabosti vsakega od njih

Koraki za odpravo revščine:

1. Najprej se določi *kriterij ali pojem – definicije revščine*.
2. Sledi *merjenje* (kolikšen del prebivalstva velja za revne) glede na definicijo – *koncepti revščine*.
3. Išče mo *vzroke* za revščino – *teorije revščine*.
4. Z uporabo teorij nam postanejo vzroki jasni, sledi *odprava revščine – socialna politika*.

KONCEPT ABSOLUTNE REVŠČINE: Absolutna revščina temelji na oceni minimalnih zahtev po sredstvih za preživetje (sredstva za ohranjanje zdravja in fizične zmogljivosti). Na ta način so prišli do nujno potrebne *hrane*, vprašanja *bivališča* in *zdravja*. Poleg osnovnih potreb so dodali še *kulturne potrebe*: izobraževanje, varnost, prosti čas in rekreacija. Opredelitev kulturnega nivoja je odvisna od kulture raziskovalca (od njegove predstave kaj je kulturno in kaj ne).

Absolutno revščino merimo tako, da ocenimo osnovne življenjske potrebščine in glede na to oceno določimo mejo revščine; kot revne opredelimo tiste, ki so po svojih dohodkih pod to mejo. Pri absolutnem kriteriju se posvetujemo s strokovnjaki prehrane – življenjska košarica (dnevna potreba zaužitja beljakovin, vitaminov...), zdravja (stopnja otroške umrljivosti, kakovost zdravstvene oskrbe), stanovanjske potrošnje (kakovost bivališča, stopnja prenaseljenosti) in kulturne potrošnje. Pogledamo cene; tiste, ki si tega ne morejo privoščiti (anketa) opredelimo za revne.

KRITIKA:

- a) Temeljne potrebe se razlikujejo med družbami (*npr. nomadi / zahodne družbe*) in tudi znotraj ene družbe (*npr. gradbenik / politik*).
- b) Temeljne kulturne potrebe se razlikujejo skozi čas in prostor – različne kulture v različnih obdobjih in na različnih lokacijah (*npr. finančna varnost ostarelih: včasih so skrbeli za njih mlajši sorodniki, danes državne pokojnine, zasebni zavarovalni skladi*).
- c) Merjenje revščine dveh ali več družb – kulturne potrebe so različne glede na kulturo (*npr. na zahodu kino, TV / obredi pri domorodcih*).

KONCEPT RELATIVNE REVŠČINE: Relativna revščina se meri z ocenami samih pripadnikov neke družbe. Določa se glede na to, kaj se smatra za še sprejemljiv, zadosten standard glede na trenutni način življenja znotraj družbe. (Revščino opredeljujejo člani družbe glede na to kaj mislijo, da je še sprejemljiv, zadosten standard. *Če so razlike v plačah velike, dobimo drugačno merilo, kot če primerjamo tiste, ki imajo podobno visoke plače. Razlika je tudi v različnem načinu življenja – npr. redni in izredni študentje.*)

Najprej pogledamo kakšen je trenutni standard povprečnega državljanca, nato določimo mejo revščine – npr. meja je polovica povprečja (lahko je to 1/3 ali 2/3 povprečja). (*npr. v Slo. je povprečna plača 110.000 SIT mesečno; polovica tega je 55.000 SIT – kdor ima dohodek pod 55.000 SIT mesečno je reven*). Standard življenja se spreminja, zato se mora tudi definicija revščine spreminjati. Luksuz se spreminja v udobnost, udobnost v potrebo.

PROBLEM: Na relativni kriterij vpliva tudi: mnogonacionalnost (*ena nacionalna skupnost je pogosto del enega sloja – ima drugačna merila revščine, drugi standard*), slojevska pripadnost - razred, starost posameznika (*šolar ima druge predstave o revščini kot jih ima študent, zaposleni, upokojeni*), verska pripadnost - religija, načina bivanja ipd.

Townsend: Relativni koncept je boljši od absolutnega, ker upošteva stvari tukaj in zdaj. Istočasno pa na neki meri išče povprečje – tu ni več pozoren na razlike med posamezniki (*prosti čas, kam na počitnice ipd.*).

PROBLEM OBEH KONCEPTOV je, da ne moreš primerjati družbenih razredov in tudi ne držav med sabo.

KONCEPT SUBJEKTIVNE REVŠČINE: Subjektivna revščina se nanaša na lastni občutek posameznika ali skupine do koncepta revščine (ali se on počuti revnega ali ne). Glavni kriterij je soočanje s svojim stanjem in je v tesni povezavi z relativno revščino; saj tisti, ki so po normah definirani za revne, se tudi počutijo revne. Ta kriterij ni toliko zanesljiv, a pokaže koliko ljudi se počuti revne. (Npr. bogataš pride zaradi spleta okoliščin v srednji razred in se tako počuti revnega, vendar ga ostali pripadniki tega razreda ne obravnavajo za revnega. Tudi tisti, ki so po normah revni ni rečeno, da se opredelijo kot take – npr. upokojenici.)

PROBLEM: Tisto, kar spregleda relativna revščina želi ta nadoknaditi, a je hkrati tudi korak nazaj glede kriterijev revščine.

Samo 60-70% revnih dobi državno podporo (v Sloveniji znaša podpora kot edini vir dohodka okoli 20.000 SIT mesečno); nekateri do centrov za SD sploh ne pridejo (živijo v hribih, nimajo os. podatkov, problem stigmatizacije...).

PRIMER - REVŠČINA V ANGLIJI: Merjenje revščine v istem času in na istem mestu je dalo po absolutnem in relativnem konceptu povsem drugačne rezultate:

- Najnižje plače se v zadnjih 100 letih niso dvignile niti za 2% - revščina je čedalje večja (kot soc. dr. Anglija ne izpolnjuje pričakovanj, da se bo revnim porazdelil dohodek.

- Soc. pomoč samskim osebam, ki nimajo lastnega dohodka je bila l. 1975 nižja kot l. 1948.

Cilj soc. dr. ni pomoč revnim, da bi se njihova revščina zmanjšala, ampak to, da bi se znižal delež prebivalstva, ki zapade v revščino.

Za Evropo je bolj značilna uporaba relativnega koncepta revščine; v ZDA pa absolutnega koncepta (niso soc. dr.) – l. 1959 je 22% revnih, l. 1975 pa 11,6% (navidezen upad revščine je posledica vztrajanja na absolutnem konceptu).

4 SKLEPI:

1. Koncept definirane revščine je zastarel.

2. Relativni koncept je boljši od absolutnega, a je neučinkovit glede definicije revščine in operacionalizacije.

(Townsend: Glavna pomanjkljivost raziskav o revščini je, da upoštevajo le dohodek, ne pa še ostalih virov. Npr. primerjava dveh identičnih družin – enako št. članov enake starosti, ki prejmeta enak dohodek, a živita na različnih lokacijah: 1. Družina živi v razsutem stanovanju s preveliko stanarino, v revnem predelu, daleč od zdravniške oskrbe in šole. 2. Družina živi v novejšem naselju z bolj razvito infrastrukturo, ima prihranke od prej, ima vrt in si pridela zelenjavo, koristi počitnice po sindikalnih domovih... Koncept relativne revščine je še vedno nedodelan.

3. Zaradi konceptualnih in metodoloških problemov tudi ni mogoče reči, katera od teorij je boljša od druge. (Teorija razlaga vzroke revščine. Če je problem s teorijo, je tudi problem s sanacijo revščine.)

4. Nanaša se na politiko, ki ne izhaja iz znanstvenih interesov, ampak iz interesov oblasti. Politika je bolj nagnjena k minimaliziranju revščine, kot pa k njegovemu problematiziranju. (Politika ni znanost, je usklajevanje interesov pri tekmovanju med interesi.)

KAKŠNA JE SOC. OGROŽENOST V SLOVENIJI V PRIMERJAVI Z EVROPO?

Nismo soc. ogroženi. (Imamo nizek % revnih, a nobeden se ne vpraša kako živijo.)

Odgovor politikov: Imamo pravo ravnotežje med socialo in trgom. Država prispeva % podpore podoben evropskemu. => Problem je, da je pri nas program podpore zelo razdrobljen in je zato v končni fazi dodatek za revne prenike. (podpora kot edini vir dohodka znaša okoli 20.000 SIT mesečno, s čimer se zelo zelo težko preživi).

8. TEORIJE REVŠČINE – razlaga, njihove prednosti in slabosti

SISTEM POZITIVNE POVRATNE VEZAVE je sistem v katerem en del krepi ostale in tako obdrži sistem kot celoto (teorija začaranega kroga, kjer se revščina podeduje, ni ne začetka ne konca). Ta teorij dokazuje kako se revščina rojeva iz revščine. Ima različne dimenzije (stanovanje, denar), ki so v praksi prepletene, potrebno pa jih je proučevati vsako zase. Vsaka dimenzija ima svojo teorijo revščine. Prikrajšanost na eni strani vodi v prikrajšanost na drugi strani itd. V vsaki državi je potrebno pogledati kako tu merijo revščino ter v katerem krogu revščine se reveži nahajajo. Večina revnih ima neustrezno prehrano, kar pa v nosečnosti pomeni veliko nevarnost za otroka, saj se mu tako zmanjšuje fizična zmožnost. Otrok se tako determinira že pred rojstvom. Podobno je tudi s higieno, s stanovanji.

David Caplovitz v knjigi *Revni plačajo več* dokazuje, da je revščina draga. Krediti za revnejše in cene so višje, ni prevoza. Revni preprosto nimajo sredstev, da bi plačevali nižje cene.

Ta teorija se ukvarja predvsem s tem, kako se revščina ohranja.

KONCEPT KULTURE REVŠČINE določa subkulture revnih z lastnimi normami in vrednotami. Am. antropolog Oscar Lewis trdi, da je kultura revščine »vzorec življenja«, ki se prenaša iz ene generacije v drugo. Odkril je, da imajo revni probleme na slednjih ravneh:

- a) **raven posameznika** (močan občutek nemoči, fatalizem – *verovanje v neizbežnost usode, vdanost v usodo*, odvisnost od drugih)
- b) **družinska raven** (nastopajo svobodne zveze in sporazumne poroke, veliko je ločitev - mož zapusti ženo z otroki, močnejše vezi s sorodniki po materini strani)
- c) **skupnostna raven** (ni sodelovanja v sindikatih, političnih strankah, malo uporabljajo banke, bolnice, muzeje, galerije ipd.).

Lewis dokazuje, da kultura revščine najbolje opisuje in razlaga *položaj revnih* v kolonialnih družbah ali na začetku kapitalizma (kjer po njegovem mnenju sploh ne obstaja ali pa je zelo slabo razvita v naprednih kapitalističnih in socialnih družbah) ter v večini držav tretjega sveta.

Kulturo revščine in subkulturo nižjega sloja delavskega razreda združujeta 2 pomembna faktorja: 1. Revni so obravnavani kot drugačni od ostalega dela družbe, kot skupina s posebno subkulturo. 2. Subkultura ohranja revne v njihovem sedanjem položaju.

PRIMERJAVA med teorijo pozitivne povratne vezave in teorijo kulturo revščine:

- obe se osredotočata na obnašanje revnih
- obe želita pokazati, da - ko se revščina utrdi, ni več izhoda iz nje
- nobena teorija ne odgovori na vprašanje »zakaj revščina«
- teoriji razlagata kako se revščina ohranja in ne kako nastaja.
- teorija pozitivne povratne vezave dokazuje, kako različni dogodki krepijo drug drugega in vzdržujejo sistem
- teorija kulture revščine dokazuje, kako se znotraj revščine razvija subkultura, ki obnavlja sistem, kateri se nadaljuje

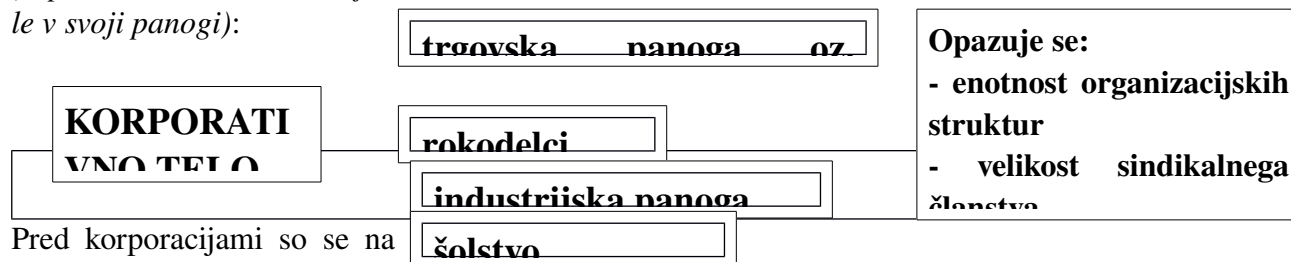
9. KORPORATIVIZEM IN NEOKORPORATIVIZEM (Miroslav Stanojević)

TRIPARTIZEM = socialno partnerstvo (delovanje med delojemalci, delodajalci in državo)

(NEO)KORPORATIVIZEM = združenje

SINDIKATI = kolektivna oblika predstavljanja delojemalcev

KLASIČNI ali STARI KORPORATIVIZEM je veljal do 2. SV. Prišlo je do problema dvojnosti: kapitalizem na eni strani, komunizem na drugi. Pojavi se ideja združevanja po korporacijah (*zaposlen se lahko združuje le v svoji panogi*):

Pred korporacijami so se na kolektivnih pogajanjih med sindikati in delodajalci odločali o višini plač, delovnem čas in drugih pogojih dela in zaposlovanja. Prihajalo je do konfliktov in stavk. Cilj organiziranja korporacij je združevanje delojemalcev in delodajalcev, da bi se preprečila nesoglasja med njimi. Temu sledi, da ni več potrebe po sindikatih, organizacijah delodajalcev in političnih strankah. Parlamenti so črtani – fašistični sistemi (od strank obstaja le fašistična).

NEOKORPORATIVIZEM ali NOVI KORPORATIVIZEM je tripartitni sistem, ki je pogojen z demokratičnostjo (*da ženskam volilno pravico*). Zakonodajo sprejema parlament. Primerjava slovenskega tripartizma z avstrijskim (močna in stabilna država) in italijanskim (nestabilna in relativno šibka država) neokorporativizmom.

- ITALIJA: Po fašizmu se oblikuje enotna konfederacija, ki po nekaj letih razpade na komunistično (najmočnejši), krščansko ter socialno-demokratsko in republikansko stran. L. 1991 se komunistična stran opredeli za politiko soc. partnerstva. Italija je dosegla najvišjo stopnjo (v Evropi) sindikaliziranosti po stavkovnem valu l. 1964 (49%), v devetdesetih pa je padla pod 40%. Na organizacijsko neenotnost sindikatov v Italiji so predvsem vplivale dolgotrajne ideološke in politične cepitve.

=> Podobno razvejane sindikate imata tudi Madžarska in Hrvaška.

- AVSTRILIJA: Ima najčistejšo obliko tripartizma.

Podobnosti med Avstrijo in bivšimi komunističnimi državami:

* Kapitalizem je potrebno graditi brez kapitala in kapitalistov.

* Potrebno je zagotoviti soc. mir, čim nižjo nezaposlenost in zniževanje inflacije.

Razlike so v političnih sistemih. Najvažnejše je bila *centralizacija avstrijskega strankarskega sistema in temeljnih gosp. interesov ter razmerje moči med parlamentom in soc. partnerstvom*.

- SLOVENIJA: Ima dolgo tradicijo korporativizma (združevanja). V SFRJ so obstajale zbornice na vseh ravneh države, člani zbornice pa so praviloma predstavljali posamezne stroke. (*glej skico zgoraj*). Posledica je ustanovitev Državnega sveta (l. 1991) – opravlja nadzorno vlogo, ima pravico odločilnega veta. Ekonomsko soc. svet (l. 1994) – ima 15 članov; po 5 predstavnikov iz vlade, sindikatov, delodajalcev. Problemi slednjega so:

* temeljni zakoni niso bili predloženi Svetu pred njihovo obravnavo v parlamentu

* Svet nima pristojnosti pri reševanju sporov, njegova vloga je zgolj svetovalna

* s strani delavcev je le največji sindikat vključen v soc. partnerstvo

* interesi delodajalcev znotraj tripartizma niso jasno določeni

* tudi v Sloveniji ni institucionalnih povezav med sindikati, delodajalci in političnimi strankami.

=> Strankarski sistemi Republike Češke, Slovaške in Slovenije so zelo razdrobljeni, stranke so raznolike, organizacijska struktura strank je šibka, kar vodi v visoko razcepljenost parlamenta. Ne obstajajo stranke ali skupine strank, ki bi jasno izražale temeljne ekonomske interese dela in kapitala.

- SKLEP:

* Glede sindikatov ima Slovenija podobno situacijo kot Madžarska: sindikati so neenotni, javno mnenje o tripartizmu pa je pozitivno - prikazuje italijanski model tripartizma. Negativno je ocenjena predvsem politična cepitev znotraj sindikatov. Rast tripartizma bi bila mogoča le z ustrežno politiko – odtujitev od političnih strank in osredotočanje na sindikate, kar bi povzročilo nastanek avstrijskega modela tripartizma.

* Na Češkem je prisotna enotnost sindikatov in pozitivno javno mnenje o tripartizmu, kar kaže močan neokorporativizem – avstrijski model.

* Hrvaška nima tripartizma.

10. WEBROVO RAZUMEVANJE DRUŽBENEGA DELOVANJA, AVTORITETE IN LEGITIMNOSTI – pojasni pojme, razlike med njimi in navedi primere

DRUŽBENO DELOVANJE: Weber je trdil, da celotno človeško delovanje usmerjajo pomeni. Identificiral je različne tipe delovanja:

a) **Afektivno delovanje** izhaja iz čustvenega stanja posameznika v določenem trenutku (*npr. izguba živcev lahko sproži besni izbruh ali fizično nasilje*).

b) **Tradicionalno delovanje** je delovanje, ki temelji na običajih. Posameznik deluje na določen način zaradi ukoreninjene navade, ker je tako že postopal. Ne zaveda se, zakaj nekaj dela. Čeprav so njegova dejanja naučena, se zdijo instinktivna.

c) **Racionalno delovanje** vključuje jasno zvest o cilju (*npr. direktor želi povečati proizvodnjo, gradbenik želi zgraditi hišo*) in izbiro sredstev (*s čim manj stroški do čim boljšega rezultata*). Gre za delovanje za doseganje točno določenega cilja s pomočjo pravilno izbranih sredstev.

LEGITIMNOST lahko temelji na različnih vrstah pomenov. *Npr. lahko se izvaja iz tradicionalnih ali racionalnih pomenov (avtoritet)*. Oblika organizacijske strukture izhaja iz vrste legitimnosti, na kateri temelji. Weber je določil 3 tipe legitimnosti, ki izhajajo iz zgornjih treh tipov družbenega delovanja. Afektivno, tradicionalno in racionalno delovanje vsak zase nudijo posebne motive za poslušnost, motive, ki temeljijo na emociji, običaju ali razumu.

AVTORITETA (OBLAST) – Weber je oblikoval modele, ki predstavljajo tipe avtoritet:

a) **Karizmatična avtoriteta (oblast)** - poslušnost izvira s strani podrejenih; le-ti iskreno poslušajo svojo vodjo, ki ima nadnaravne, nadčloveške kvalitete. (*Te kvalitete lahko pripisujemo Jezusu Kristusu, Napoleonu, Aleksandru Velikemu itd.*) Te vodje se ne izberejo na temelju sorodstvenih vezi ali na temelju strokovnih kvalifikacij in nimajo pravil, katerih bi morali upoštevati. Ker je nadzor avtoritete odvisen od vodje, je obstoj avtoritete nujno kratkotrajen.

b) **Tradicionalna avtoriteta (oblast)** - temelji na religiji, običajih in tradiciji. Kdor je na oblasti zahteva poslušnost na temelju tradicionalnega statusa, ki pa je običajno podedovan. Pojavlja se v dveh temeljnih oblikah: 1. gospodinjstvo z osebnim spremstvom (*vključuje sorodnike, ljubljence in služničad, ki so odvisni od vodje gospodinjstva*) 2. sistem vazalov (*npr. fevdalni gospodarji, ki so*

prisegli lojalnost kralju ali kraljici so za to dobili zemljo). Ti dve dolžnosti sta definirani s tradicijo, a se lahko spreminjajo glede na vladarja.

c) **Racionalno-zakonska avtoriteta (oblast)** - Kdor ima avtoriteto si lahko izmišlja in sprejema razna pravila, pri katerih podrejeni nimajo besede in jih morajo upoštevati. (*Tako se sodniku ne podrejamo samo na temelju tradicije, ampak tudi zaradi zakona.*) Da bi se kontrola lažje izvrševala, se mora smatrati legitimno.

11. WEBROVO RAZUMEVANJE BIROKRACIJE IN MERTONOVA KRITIKA

BIROKRACIJA: Da bi razumeli naravo moderne družbe, moramo razumeti proces birokracije. Birokratska organizacija ima jasno zastavljen cilj, torej gre za racionalno delovanje v institucionalni obliki. Birokracija je tudi sistem kontrole, hierarhična organizacija, kjer nadrejeni kontrolirajo podrejene.

WEBROV IDEALNI TIP BIROKRACIJE:

a) Vsak uslužbenec ima jasno definirano dolžnost. (*Npr. dr. uprava je razdeljena na ministrstva - za šolstvo, obrambo in okolje itd.; vsak dr. uslužbenec se specializira za določeno področje, za katero je pristojen in odgovoren.*)

b) Uradi v organizaciji so hierarhično urejeni. (*Vsak uslužbenec odgovarja za delo njemu podrejenih uslužbencev ter je podrejen in pod kontrolo svojega nadrejenega.*)

c) Pravila zastavljajo točno določene naloge vsakega uslužbenca, strogo disciplino in kontrolo ter tako onemogočajo posameznikove odločitve.

d) Delovanje uslužbencev je strogo racionalno in ni nobenih čustev do stranke ali sodelavcev. (*Delo brez sovraštva in brez strasti.*)

e) Uslužbenci so imenovani glede na strokovno znanje in kvalifikacije. Napredovanje lahko temelji na delovni dobi, na dosežkih ali na kombinaciji obojega. (*Navaden uslužbenec lahko postane podpredsednik v organizaciji.*)

f) Uslužbenec nima v lasti nobenega dela v organizaciji, v kateri dela in ne more uporabiti svojega položaja za lastno korist.

Weber je sklepal, da je napredek birokratske organizacije povezan z njeno *strokovno premočjo* nad drugimi oblikami organizacij, ki ji omogoča doseg ciljev. Osebna čustva in interesi, ki lahko uslužbence odvrčajo od teh ciljev, so izključeni.

Weber se je bal morebitnih posledic birokratske organizacije; da bi se zaposleni preveč posvečali redu in postali odvisni od varnosti, ki jim jo nudi položaj v organizaciji. Birokratske organizacije kljub temu predstavljajo do sedaj najpopolnejšo in najuspešnejšo institucionalizacijo oblasti.

MERTONOVA KRITIKA: V svojem članku prikazuje, kako so lahko posamezne oblike birokratskega postopka disfunkcionalne za organizacijo.

Birokratski postopki lahko spodbujajo vedenje, ki zavira uresničitev ciljev organizacije:

1. Birokrat je vzgojen, da spoštuje pravila. Ko se pojavi situacija, katero pravila ne predvidevajo lahko pride do bojazni, saj ni naučen, da improvizira in vnaša novosti. Menjava pravil mu tudi ni v interesu, čeprav bi mogoče njegova inovacija pripomogla k uresnitvi cilja.

2. Predajanje pravilom lahko vodi do spreminjanja ciljev. Birokrat lahko izgubi iz vida cilje organizacije in tako reducira njeno uspešnost. Preobsežna birokracija lahko postane ovira pri opravljanju učinkovitih storitev, ki jih zahtevajo stranke.

3. Stranke pričakujejo razumevanje (*npr. na borzi dela ali v porodnišnici*). Če naletijo na nepristranski postopek, lahko vodi do mišljenja, da so birokrati hladni, brezčutni, osorni in arogantni. Posledica je občutek strank, da so storitve birokracije slabe.

Merton priznava, da Webrovi elementi birokracije v idealnem tipu služijo k napredovanju organizacije, ravno tako pa lahko le-ti rojevajo disfunkcionalnost.

12. »ŽELEZNI ZAKON OLIGARHIJE« – njegova razlaga in kritika

ŽELEZNI ZAKON OLIGARHIJE: Uspešno delovanje organizacije zahteva specializirano delitev dela, ki nadzoruje delo »od zgoraj«. Članstvo političnih strank in sindikatov prepušča v glavnem vse svojim vodjem. Pogosto odločajo vodje in ne zbori vseh članov. Na ta način organizacija, ki je bila ustvarjena, da bo zastopala svoje člane, na koncu onemogoča njihovo sodelovanje in odločanje. Michels trdi, da organizacije nujno proizvajajo oligarhijo; t.j. vladavino majhne elite.

KRITIKA:

a) *Ker so podrejeni odvisni od odločitev vodij, je njihova iniciativa neizrečena.* Individualnost je onemogočena, dokler birokrati upoštevajo predpise. Javlja se tudi »težnja za povišanjem«. Ker je povišica odvisna od nadrejenih, se jim podrejeni sklanjajo in prilizujejo dokler nižje podcenjujejo.

b) *Dokazuje, kako je vladarjem, ko enkrat pridejo na oblast.* Edini interes jim je, da ostanejo na tem položaju čim dlje; da zadržijo vse privilegije in status. Imajo moč, da nadzirajo komunikacijo s povprečnim članstvom. (Npr. njihova oblast jim omogoča, da javno izvedejo svoja stališča.)

c) Michels verjame, da *mase čutijo potrebo po vodstvu in svojega vodjo vidijo kot neko sveto osebnost, za kar se vodje tudi same imajo.*

13. FUNKCIONALISTIČNO, MARKSISTIČNO IN INTERAKCIONISTIČNO RAZUMEVANJE ORGANIZACIJ

FUNKCIONALISTIČNO RAZUMEVANJE: (Peter Blau) Organizacije so sistemi sestavljeni iz neodvisnih delov in odnosov med njimi, ki se razlagajo v okviru njihovega prispevka k blagostanju sistema kot celote. (*npr. zaposlitev članov na temelju znanja in strokovnosti, specializirana delitev dela*). Jasno določena delitev dela omogoča strokovnjakom, da se specializirajo v določenih službah, kar pa zahteva koordinacijo specializiranih poslov – od tod hierarhija uslužbencev. Kombinacija specializirane strokovnosti in koordinacija delitve dela prinašata boljše delovanje organizacije. Tako so uslužbenci prisiljeni delovati na točno določene cilje.

MARKSISTIČNO RAZUMEVANJE: Ameriški marksist Harry Braverman je obsodil *znanstveno upravljanje*, saj ga je razumel kot sredstvo za povečanje dominacije kapitala nad delovno silo. Postal je sredstvo kontrole in del procesa, kjer se delavec spreminja v »instrument kapitala«. Podrobno planiranje in izmišljanje delovnih nalog zelo omeji kontrolo delavcev. Če bi delavci sami kontrolirali svoje delo, ne bi bilo mogoče delovati učinkovito in z delovnim tempom, katerega želi kapitalizem.

INTERAKCIONISTIČNO RAZUMEVANJE: Pomeni (*predmetov, dogodkov, delovanja, sebe in drugih*) so lahko zapovedi v obliki predpisov, katere narekuje neki član birokracije. Podrejeni jih

lahko razume kot razumne ali nerazumne, poslušnost lahko interpretira kot ponižanje. Posledično se lahko predpisom podredi, jih ignorira ali pa se jim upre.

Da bi razumeli akcijo podrejenega, je obvezno najti pomene, ki jo usmerjajo. *Npr. mogoče je začetek definicij kriminala in psihičnih bolezni v strukturi družbe. Mogoče so povezane z delitvijo moči v družbi. Tako tisti, ki imajo moč, lahko definirajo delovanje, ki jih ogroža za kriminalno ali kot produkt duševne bolezni. Torej je zelo mogoče, da so mnogi pomeni, ki usmerjajo akcijo (dogajanje) v totalnih ustanovah proizvod družbe.*

14. GOFFMAN: »TOTALNA USTANOVA« opiši pojem in tipe prilagoditve v takšni ustanovi

TOTALNA USTANOVA se definira kot mesto bivanja in dela v katerem veliko št. posameznikov, izločenih od širše družbe za daljše časovno obdobje, skupaj preživlja prisilno, formalno organizirano fazo življenja. Sem spadajo zapor, koncentracijska taborišča, sirotišnice, samostani, vojašnice. Goffman trdi, da so totalne ustanove »inkubatorji za preobrazbo osebe«. Posamezniki so tu odsekani od družine, prijateljev, sodelavcev. Ko le-ti vstopijo v to ustanovo, izgubijo svojo identiteto (odvzeti so jim mnogi osebni predmeti). Oseba lahko izgubi ime in postane številka (*vojaki, zaporniki*), dobi novo ime (*religija*), obleka se zamenja z uniformo ustanove (*uniforma v vojski, zaporu, halja v samostanu*), spremeni se zunanji izgled (*striženje vojakov in zapornikov, britje glave v religiji*). Goffman pravi, da vse to osebi, ki je prišla sporoča: »nisi več tisto, kar si bil prej«. Tudi kasneje jih želijo še bolj ponižati (*jih pregledati, sleči, okopati, dezinfecirati, vzeti odtise prstov ipd.*). Tisti, ki se ne drži pravil, si lahko navleče še več ponižanj (*življenje na kruhu in vodi, v celici, ne dobiva cigaret in ne sme telovaditi*). Kdor pa se povsem podredi oblastem, izgubil vsak občutek osebnega delovanja.

Zaključek: »Mnoge totalne ustanove v glavnem delujejo kot skladišče za odlaganje zaščitnikov.«

TIPI PRILAGODITVE:

- a) **situacijska zaprtost** – posameznik se zapre vase, ozira se le na dogajanje okoli sebe, katero pa ga mora zanimati (v duševnih bolnišnicah se to imenuje »regresija«, v zaporih »zaporniška psihoza«).
- b) **položaj nesprejemanja** – posameznik zavrača sodelovanje z osebjem in jasno kaže sovražnost do ustanove. Osebe pogosto poskuša odpraviti ta tip odpora z nasiljem (*vojska-zapor, zapor-celica, umobolnica-izolacija, elektrošoki*).
- c) **kolonizacija** – posameznik postane »institucionaliziran«, poišče si nov dom in živi le za zadnje dneve bivanja znotraj ustanove (*komaj čaka, da pride ven*).
- d) **konverzija** – posameznik se vede točno po pravilih.
- e) **»ohraniti mirno kri oz. biti mrtvo-hladen«** – cilj je, da se čuvaš vsake možne nesreče. Če posameznik ostaja mrtvo-hladen, ima v nekaterih situacijah večjo možnost, da pride po nekem obdobju iz te ustanove brez fizičnih in psihičnih posledic.

Goffman trdi, da se posamezniki kljub nenehnemu poniževanju, ne spremenijo povsem. Deloma se lahko zahvalijo situaciji, kjer so »mrtvo-hladni«.

SOCIOLOŠKE TEORIJE: Vse so uporabne. Važno je, kaj želimo z njo narediti.

1. FUNKCIONALIZEM – družba kot sistem. Sprašujemo se, kako lahko deluje. Problemi so, ko gre družba iz ravnovesja (*npr. med kapitalom in delom: funkcija določa strukturo – npr. glavna funkcija VŠSD je izobraževanje, od tega je tudi odvisen razvoj šole.*)
2. KONFLIKTNA TEORIJA – je teorija makro-pristopa. (*npr. marksizem se je usmerjal na konflikt – nadzorovanje in kaznovanje.*) Ne moremo točno ločiti meje med sloji. (*npr. kdo je kapitalist in kdo delavec – tisti, ki je označen za kapitalista se lahko komaj preživlja in je revnejši od delavca.*)
3. SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM in ETNOMETODOLOGIJA – bistvo je kar se dogaja na mikro ravni. (face to face)
4. SISTEMSKA TEORIJA – je teorija makro-pristopa. Najbolj je podobna klasičnemu funkcionalizmu, saj tudi izhaja iz njega. Najpomembnejša je struktura, nato funkcija.

15. FUNKCIONALISTIČNA IN MARKSISTIČNA TEORIJA DRUŽBE

razlaga, njune razlike, prednosti in slabosti

FUNKCIONALIZEM začena z opazko, da je *vedenje* v družbi strukturirano. To pomeni, da so odnosi med pripadniki družbe organizirani na temelju pravil. => Različni deli družbe so medsebojno povezani in skupaj tvorijo celoten sistem.

Da bi razložili družbo, kot je družina ali religija, jo je potrebno gledati v odnosu do družbe kot celote. (*Funkcija družine je, da zagotavlja nadaljevanje družbe z reprodukcijo in socializacijo novih članov. Funkcija religije je, da krepi temeljne vrednote družbe. Družbene norme, ki izhajajo iz teh vrednot, strukturirajo in usmerjajo vedenje družbenih institucij.*) Funkcionalisti pravijo, da ima vsaka družba neke temeljne potrebe, katere morajo biti zadovoljene, da družba preživi. (*Temeljne potrebe so hrana, bivališče, zdravje, kulturne potrebe.*)

Družbo gledamo kot celoto: Družba je sistem, sestavljen iz medsebojno povezanih delov, kateri morajo biti tudi do neke mere skladni; se morajo razumeti, če hočejo, da sistem preživi (*amebe – kolonija*). Pripadniki družbe so pripravljeni sodelovati med sabo le, če imajo skupne cilje. Družbena struktura usmerja človeško življenje. **Slabosti funkcionalizma:**

- Družba deli vloge, katere posamezniki igrajo, kot da bi brali scenarij. - *Družba manipulira s posameznikom.*
- Vladajoča ideologija poudarja red in stabilnost. Hitre družbene spremembe niso priporočljive, ker ne vodijo do napredka.

MARKSIZEM temelji na ideji: »Če hoče človek preživeti, mora proizvajati hrano in materialne predmete. Pri tem vstopa v družbene odnose z drugimi ljudmi.« (*Od nabiralništva do industrije in s tem proizvodnje, ki vključuje tehnologijo, surovine in strokovno znanje.*)

- Marx je trdil, da vse zgodovinske družbe sestavlja temeljni spor, zaradi česar ni mogoče večer obstoj neke družbe - ena družba se zgublja v drugi; ena skupina dobiva moč na račun druge. (*fevdalizem – plemstvo izrablja kmete; kapitalizem – delodajalci izrabljajo delavce*).
- Marx je trdil, da samo delo proizvaja bogastvo. V kapitalizmu delavci niso dovolj plačani za svoje delo. Njihove plače so minimalne, delodajalci pa se koristijo na njihov račun.
- Prihaja do prevelikih razlik med delavci in lastniki, zato bo prišlo do razpada kapitalizma in nastala bo nova družba. *Utopična ideologija (komunistična utopija)* poudarja, da so proizvedene sile v skupni lasti in da se prav zaradi tega izkoriščanje zmanjšuje.

16. OSNOVNI FUNKCIONALNI PREDPOGOJI IN DRUŽBENE SPREMEMBE PO TALCOTTU PARSONSU

OSNOVNI FUNKCIONALNI PREDPOGOJI: Parsons družbo opazuje kot sistem. Vsak družben sistem mora imeti 4 osnovne funkcionalne predpogoje:

a) **prilagajanje** – odnosov med sistemom in njegovo okolico. Družba, ki želi preživeti, mora vsaj deloma izvajati kontrolo nad svojo okolico (*oskrba hrane, zavetišča*), da bi se zadovoljile fizične potrebe.

b) **doseganje cilja** – je potreba, da si družba zastavi jasen cilj, h kateremu je usmerjena. Država zato postavlja cilje in daje navodila, kako bi se le-te lahko hitreje doseglo.

c) **integracija** – se nanaša na »urejanje spora« (*koordinacija in medsebojna prilagodljivost delov družbenega sistema*). Pravne norme definirajo odnose med posamezniki in ustanovami in tako zmanjšujejo možnosti za konflikt. Če pride do spora, se le-ta rešuje na sodišču in zato ne vodi k razpadu družbenega sistema.

d) **vzdrževanje vzorcev vrednot v družbi** – Ustanove, ki opravljajo to funkcijo, vključujejo družino, izobraževalni sistem in religijo. »Vrednote družbe so ukoreninjene v religiji. Religiozna verovanja služijo kot opravičilo za vrednote v družbenem sistemu«.

DRUŽBENE SPREMEMBE: Parsons trdi, da v praksi ni noben družbeni sistem v popolnem ravnovesju, čeprav je določena raven ravnovesja bistvena za preživetje družb.

- *Družbene spremembe se kažejo skozi DRUŽBENO EVOLUCIJO (razvoj):*

Parsons razlaga proces družbenega razvoja od enostavnih k bolj kompliciranim oblikam družbe. Razvoj od enostavnega nabiranja do nacionalne države kaže na splošne sposobnosti družbenega prilagajanja. Kakor se družbe vse bolj razvijajo, tako se pospešuje tudi kontrola nad okoljem. *Parsons meni, da so na dolgi rok največje spremembe - kulturne spremembe (t.j. spremembe v vrednotah).*

- *Družbena evolucija vključuje proces DRUŽBENE DIFERENCIACIJE:*

Ustanove in vloge, ki tvorijo družbeni sistem, postajajo vse bolj specializirane v okvirih svojega delovanja (*religija se ločuje od države*), to pa postavlja problem integracije. Ker se deli družbe vse bolj ločujejo drug od drugega, jih je zelo težko združiti na temelju skupne vrednosti. Ta problem se rešuje z posplošitvijo vrednot (*vrednosti postajajo splošne*). Tako se, kljub vedno večji družbeni diferenciaciji, družbena integracija in red vzdržujeta z vrednotami.

17. MERTONOVA KRITIKA OSNOVNIH FUNKCIONALISTIČNIH POSTULATOV (PREDPOSTAVK)

MERTONOVA KRITIKA:

Merton podaja 3 predpostavke, ki so jih uporabljali funkcionalisti in so po njem nekoristne:

1. »Postulat funkcionalne enotnosti družbe«: Vsak del družbenega sistema je funkcionalen za celoten sistem. Vsi deli družbe sodelujejo pri vzdrževanju družbe kot celote. => Merton pravi, da je v visoko diferenciranih družbah ta »funkcionalna enotnost« dvomljiva (*npr. religija lahko včasih bolj razdvaja kot pa enoti*). Dodaja, da jo je potrebno preveriti in ne zgolj trditi, da obstaja. (*npr. funkcionalna avtonomija - Ni potrebno, da se sprememba v neki ustanovi nanaša tudi na ostale ustanove.*)

2. »Postulat univerzalnega funkcionalizma«: Družba in kultura imata le pozitivne funkcije. => Merton trdi, da je ta teza prenagla in najverjetneje tudi napačna. (*Npr. Revščina je disfunkcionalna*)

za reveže in funkcionalna za tiste, ki niso revni ter za družbo kot celoto.) Zato predlaga naj to tezo nadomešča začasna teza: pozitivno bilanco imajo tiste kulturne oblike, ki trajajo.

3. »Postulat nepogrešljivosti«: - Teza, da so nekatere ustanove in organizacije neizogibne za družbo. (Davis in Moore trdita, da je religija edinstvena in neizogibna v družbi.) => Merton pravi, da lahko različne ustanove zadovoljijo iste funkcijske predpogoje. Npr. funkcijska alternativa – Institucije kot so družina, religija ali družbena stratifikacija niso nujen del človeške družbe.

18. SODOBNA SISTEMSKA TEORIJA – NIKLAS LUHMANN

OSNOVNI POJMI:

- CELOTA je vsota vseh delov, pri čemer celota ne vsebuje nič več, kar je že obseženo v njeni delih. (npr. Kup peska je celota vsega peska. Vprašanje je, kje se kup peska začne in konča.)

- Ko je celota več kot obseg vseh njenih delov, govorimo o STRUKTURI (zgradba nečesa). Struktura je celota odnosov med njenimi elementi ali deli. (npr. sovisnost – Ene bilke na travniku uničijo druge in dobimo monokulturo. Bolj pa ko so bilke različne, bolj je to koristno.)

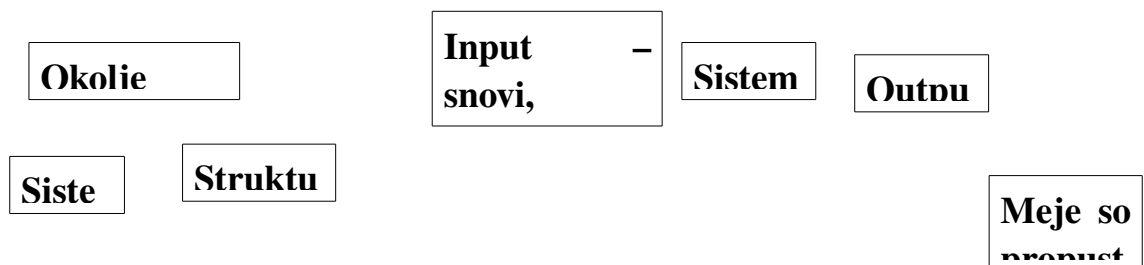
PODSTRUKTURE: Eni elementi se med sabo bolj povezujejo, kot z drugimi.

Struktura je kompleksna takrat, kadar zaradi notranje omejene možnosti povezovanja ne moremo več vsakega elementa povezati z vsakim drugim. Pride do prenasičenosti med določenimi elementi.

- SISTEMI so kompleksne strukture, ki imajo interakcije s svojim okoljem. Sistemi so deli struktur.

- FUNKCIJA je vloga in način odgovarjanja na neko potrebo. Funkcija je samo tista dejavnost, ki služi nekim drugim potrebam drugih elementov oz. celote. (npr. * Dejavnosti katoliške cerkve so si podobne – isti sakramenti, biblija..., funkcije pa se lahko razlikujejo – npr. med škofijami.

* Dejavnosti znotraj telesa – želodec izloča sokove, ki razkrajajo hrano. Iz te dejavnosti ne moreš sklepat na funkcijo; rabiš širši kontekst. – Čemu služi ta dejavnost želodca? Funkcija je razkroj hrane, da poteka energija preko krvi po telesu.)

Luhmannova opredelitev meje: Kjer so dogodki postavljeni pred drugačne pogoje delovanja, tam je meja.

Sistemska teorija je pozorna na sisteme, ki so realni. (Mej družine ne moremo vnaprej postaviti.) Sistemi so realni, obstajajo v stvarnosti ne glede na to, ali jih prepoznamo ali ne, ali jih prav razumemo ali ne. Notranje delovanje sistema je odvisno od delovanja okolja. Gre za nenehno prilagajanje. (Sistemi imajo interakcij z okoljem; nekaj iz okolja sprejmejo (input) in nekaj v okolje vrnejo (output). Vhodne enote lahko sankcioniraš, če imaš strategijo. Input in output je način, kako se sistem prilagaja na okolje, kako preživi.)

DELITEV SISTEMOV PO NIKLASU LUHMANNU:

SISTEM Vsak sistem ima svojo	MEHANSKI npr. kladivo	ORGANSKI npr. celica, človek	PSIHIČNI – psiha npr. id, ego, superego	SOCIALNI podsis.: • interakcije – se tvorijo med ljudmi v face to face kontaktih (ni možno ne-komunicirati)
---------------------------------	--------------------------	---------------------------------	--	--

logiko.			– kar imamo v glavi neorganskega	<ul style="list-style-type: none"> • organizacije (npr. Lj. univerz, tovarna z oddelki, delitev dela) • družbe (EU – sprememba evropskih meja; meje družbe niso več nacionalne)
OSNOVNI PROCESI	mehanski procesi (veljajo znotraj strojev).	biokemični procesi	misli (dobivaš informacije oz. misli drugih vplivajo tudi nate in na tvoje nadaljne poglede)	Komunikacije so predpogoj za nastanek soc. sis. (npr. med partnerjema). Vsebujejo misel, sporočilo, prenos sporočila; možna je odobritev ali ne.
SAMOREFERENČNOST Vsak od teh sis. ima drugačno samoregulacijo ali samonanašanje (logika reagiranja na okolje).	je nimajo ALOPOETIČNOST	SAMONANAŠANJE = SAMOKREACIJA = AVTOPOETIČNOST Obstaja samoreferenčnost. Odločanje glede na sebe (po svoji logiki in željah). Zadnji dve koloni: dogaja se na podlagi PRODUKCIJE SMISLA.		

Družba kot organski sistem: roke – proletarski razred (delo z rokami); noge – transport; na ravni železnice – kapitalisti (usmerjajo pretok denarja); glava oz. duša – cerkev. (*Cerkev je po 2. SV močno zavračala demokratičen sistem, saj bi »udje« imeli enak pomen kot »glava«.* => ne smemo posploševati logike enega sistema na druge.)

- ŽIVLJENJE je sposobnost integracije v neko novo organsko celoto (*dogaja se na rastlinskem, živalskem in družbenem okolju*). Preživetje družbe je odvisno od tega, kako je sposobna integrirati ljudi v neko celoto. Na nivoju človeških družb so osnovni procesi KOMUNIKACIJE. Bistvo za razumevanje komunikacije je jezik. (Jezik je simbolno orodje, ki omogoča komunikacijo.)

- INTEGRACIJA je 1. osnovna funkcija sistemske strukture. Brez nje ne bi mogli govoriti o odprtih sistemih. DEZINTEGRACIJA je nasprotni proces integracije. Da se lahko ta funkcija opravlja, morajo biti dani pogoji.

* Npr. *Integracija hrane* v telo je smiselna le, če je kontrolirana z dezintegracijo. Če tega ni, lahko pride do komplikacij. Obe funkciji morata biti v ravnovesju. (Cena za dobivanje energije iz okolja je, da sistem razgrajuje snovi.) Struktura sistema je odvisna od tega, kar telo poje. Struktura odgovarja do kje traja integracija in od kje naprej dezintegracija na podlagi informacij. Na podlagi informacij sistemska struktura določi, da integracija ne sme iti v smeri dezintegracije in obratno.

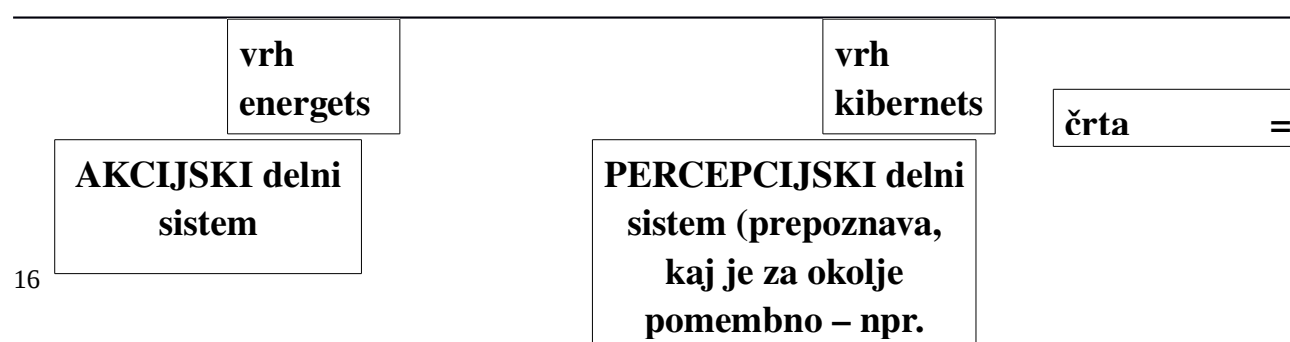
* Npr. *Encimi* krmilijo biokemične reakcije v telesu. Sposobni so razpoznavati oblike molekul in sprožajo kemične reakcije. Slednje sprožajo nove kemične reakcije na podlagi informacij (ne z energijo). Informacijski vlogi lahko rečemo tudi kibernetska vloga. Z njo krmilimo procese v organizmu. (*Kibernetska naloga je krmiljenje.*) Energija je pomembna, da se ti procesi lahko zgodijo. Informacije poleg energije določajo procese.

- ENERGETSKI FAKTORJI dajejo energijo, omogočajo, da se »zadeve« zgodijo;

- KIBERNETSKI FAKTORJI pa krmilijo procese.

PARSONSOVA SHEMA 4-IH FUNKCIJ NARAVNEGA SOCIALNEGA SISTEMA:

Parsons je največji sistematičar v sociologiji.

Kulturo zaščitimo s socializacijo, s politiko pa mobiliziramo družbo. Politika lahko doseže poenotenj celote družbe glede doseganja ciljev. Ekonomski sistem je specializiran na akcijo. Bistvo kibernetike je usmerjanje. V družbenih sistem opravlja kibernetiko funkcijo kultura. Energetska hierarhija pogojev daje moč. Na družbeni ravni jo opravlja ekonomija. *(Razmerje med delnimi sistemi je odvisno od logike opazovanja – npr. slabše ko gre ekonomiji, slabše delujejo vsi ostali sistemi – lahko pride do zloma družbe.)*

Najlažje spreminjamo ekonomski sistem, najtežje pa kulturni sistem. Posameznik mora določeno kulturo osvojiti, če želi znotraj nje komunicirati. (Če jezika ne uporabljajo več, govorimo o mrtvem jeziku. Enako je s kulturo.) Politični sistem skrbi za to, da cilje lahko artikuliramo (način motivacije, določitev ciljev, njihovo izvrševanje...). Politika oblikuje strategijo delovanja ekonomije. Politični sistem prepoznamo po sklopu družbenih organizacij (po njihovem opisu delovanja).

KAJ SE ZGODI, KO DRUŽBA ZAIDE V KRIZO?

1. ekonomska kriza: z neustreznimi ekonomskimi odločitvami povzročimo krizo
2. kulturna kriza: npr. prepoved izobraževanja žensk (Koran – ženske morajo biti doma.)
3. politična kriza: izguba koalicijskega partnerja,, nove volitve se zataknejo in pride do razpada političnega sistema (najprej se to pokaže na ekonomiji, nato še na ostalih podsistemih).

Primer rastline:

- * percepcijski delni sistem: absorbcija - s koreninami srka hrano iz okolja
- * integracijski: asimilacija – je spreminjanje zunanjih snovi v notranje (lastne)
- * mobilizacijski: disimilacija – razkrajanje CO₂ v ogljik, ki ga porabi in kisik, ki ga izloči v okolje
- * akcijski: eliminacija – oddajanje kisika v okolje.

Rastlina ne operira z informacijami, jih ne dojema, ker nima razvitega čutnega sistema, kateri pa je tudi pogoj za razviti sposobnost premikanja.

Primer živali:

- * percepcijski delni sistem: čutila
- * integracijski: aferantne živčne poti – živci iz okončin v hrbtenjačo do centralnega živčnega sis.
- * mobilizacijski: eferantne živčne poti – sprejeta inf. v možganih sproži sprejetje ukaza in se odzove navzven
- * akcijski: motorični

19. SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM – razlaga, kritika in primer(i)

SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM – Včasih o njem govorimo kot o fenomenološkem pogledu (t.j. o notranjem pogledu človeškega vedenja), ker poudarja pomembnost stališč in interpretacije družbene resničnosti. Mead pravi, da brez simbolov ne bi bilo človeške interakcije niti človeške družbe. Človek in narava se s pomočjo simbolov sporazumevata. Simbolna interakcija je pomembna, ker človek ni programiran, da avtomatsko reagira na dogodke - nima instinkta. (*Npr. da bi zadovoljil temeljne potrebe po hrani, mora opredeliti stvari, katere se jedo in katere ne.*) Davis je osredotočen na osebno interakcijo v majhnem merilu. Poudarja pomembnost simbolov in razkriva, kako lahko ena fraza ali gesta simbolizira niz stališč. Bistvo človeške interakcije so po Davisu fleksibilnost, ustvarjalnost in vzajemno prilagajanje.

KRITIKA – Interakcioniste so pogosto obtoževali, da raziskujejo človeško interakcijo v majhnih razmerjih brez upoštevanja zgodovine in družbenih okoliščin. (*Interakcionizem ne pove mnogo o izvoru pomenov.*) Ropers (kritik Meada) trdi, da so človeške dejavnosti le epizode, interakcije, srečanja in situacije. *Ker interakcionisti poudarjajo fleksibilnost in svobodo človeškega delovanja, jih ne zanima toliko tisto, kar upočasnjuje delovanje.*

Kritiki pravijo, da izvor pomena ustvari družba. Tako marksisti pravijo, da so pomeni v medosebnih interakcijah v glavnem proizvod razrednih odnosov.

20. OSNOVNE PREDPOSTAVKE SIMBOLIČNEGA INTERAKCIONIZMA PO HERBERTU BLUMERJU IN NJEGOVA KRITIKA FUNKCIONALIZMA

OSNOVNE PREDPOSTAVKE SIMBOLIČNEGA INTERAKCIONIZMA (H. Blumer):

- a) Ljudje se odzivajo na zunanje dražljaje (*kot so družbene sile*), na notranje dražljaje (*kot so organski nagoni*) in delujejo na temelju pomenov, ki jih pripisujejo predmetom in dogajanjem.
- b) Pomeni izvirajo iz procesa interakcije in se preprosto ne pojavijo takoj na začetku. Do neke mere se ti pomeni ustvarjajo, preoblikujejo, razvijajo in spreminjajo v interakcijskih situacijah ter niso stalni in oblikovani vnaprej. (*Akterji ne bodo sledili vnaprej postavljenim normam ali mehanično izvajali oblikovana pravila.*)
- c) Pomeni so rezultat interpretativnih postopkov, katere uporabljajo akterji znotraj interakcije. Ko igralci prevzamejo vlogo drugih, interpretirajo pomen in namene drugih. Tako pomeni, ki vodijo delovanje, nastajajo v kontekstu interakcije prek zapletenih interpretativnih postopkov.

KRITIKA FUNKCIONALIZMA (H. Blumer):

- Blumer trdi, da je družbo treba proučevati kot nenehen proces interakcije, v katerem se akterji prilagajajo drug drugemu in interpretirajo situacijo.
- Spodbija tezo, da vsak reagira pasivno na zunanje dražljaje, namesto da bi aktivno ustvarjal svoj družabni svet in se soočal z resnimi problemi.
- Priznava obstojanje družbenih ustanov in dopušča, da le-te omejujejo človeško obnašanje, vendar zatrjuje, da tudi v zelo strogih ustanovah še vedno ostaja dovolj prostora za človeško iniciativo in kreativnost.
- Blumer se ne strinja, da je ena predpostavka vzrok drugi, kjer se niti ne upošteva igralčeva predstava o tej situaciji. Ne smemo sklepati, da se akterji le odzivajo na zunanje sile. Standardizirano delovanje določijo akterji in ne družbeni sistem.
- Trdi, da mnogi sociologi le deloma poznajo področje življenja, katerega proučujejo (malo vedo o tem, čeprav veliko proučujejo). Namesto, da bi proučevali družbeno resničnost z igralčevega stališča, se držijo v naprej definiranih kategorij in pojmov.

21. ETNOMETODOLOGIJA – razlaga, kritika, primer(i)

ETNOMETODOLOGIJA je dobila ime po ameriškem sociologu Haroldu Garfinkelu.

- V grobem pomeni etnometodologija preučevanje metod, ki jih uporabljajo ljudje, da bi razumeli svoj družabni svet in mu dali smisel.

- Zimmerman trdi, da je bistvo etnometodologije pojasniti, »kako se člani družbe lotijo opazovanja, opisovanja in pojasnjevanja reda v svetu, v katerem živijo.« Etnometodologi so zato izvedli raziskave o metodah, ki jih člani uporabljajo, da bi dosegli vtis reda.

Npr. receptorji interpretirajo svoje delovanje kot dokaz, da obstaja neko temeljno pravilo in ga razumejo; čeprav včasih kršijo pravila, vedo da obstaja.

- Mnogi etnometodologi izhajajo iz tez: družba obstaja le, če njeni člani zaznavajo njen obstoj; članom družbe se življenje zdi urejeno. *Ljudje ustvarjajo med seboj iluzijo, da obstaja v družbi stabilnost in red, medtem ko je družba v resnici mešanica posameznih izkustev, ki nimajo nobene jasne oblike ali forme.* Družba postaja privid, ki dopušča, da se družabni svet opiše in razloži in, da tako postane svojim članom razumljiv.

Primer: Atkinsonova raziskava samomora. Predstavlja se vrsta nejasnih smrti, od raziskovalcev (sociologov) pa se zahteva, da jih razložijo in definirajo kot samomor ali ne-samomor. Služba sociologa pa ni razlaganje samomora, kot da le-ta res obstaja, ampak da proučuje metode in postopke, zaradi katerih se nekatere smrti opredelijo kot samomor. => sociologi bi morali raziskovati družbo kot privid, ki so ga ustvarili člani.

KRITIKA: Etnometodologi ne vidijo nobene razlike med matičnim (folk) sociologom in človekom z ulice. Dokazujejo, da so metode, katerih se sociologi poslužujejo podobne tistim, katere uporabljajo člani družbe v vsakdanjem življenju.

- Kritiki so dokazovali, da se za člane družbe, kot jo prikazujejo etnometodologi, zdi, da nimajo nobenih motivov in ciljev. Dodajajo, da etnometodologi niso bili pozorni na to, da se postopki, s katerimi člani razumejo okolico, odvijajo znotraj sistema družbenih odnosov, ki vključujejo razlike v moči.

- Zgleda, da mnogi etnometodologi zavračajo vse tisto, kar člani družbe ne priznavajo. Objekti in dogodki ne vplivajo na člane, če ti ne prepoznajo njihovega obstoja.

- Etnometodološko stališče v skrajnosti pomeni, da ne moremo nikoli ničesar vedeti.

22. INDEKSIKALNOST IN REFLEKTIVNOST DOKUMENTARNE METODE V ETNOMETODOLOGIJI – razlaga, kritika in primer(i)

REFLEKTIVNOST – Garfinkel trdi, da uporabljajo člani družbe »dokumentarno metodo« zato, da bi naredili družbeni svet smiseln, ga pojasnili ter mu dali videz reda. Dokumentarna metoda je sestavljena iz tega, da se resničen fenomen obravnava kot »dokument« nekega temeljnega obrazca. Temeljni obrazec izhaja iz individualnih dokumentiranih podatkov, le-ti pa govorijo o tem, »kar je že znano« o temeljnem obrazcu. Eno služi za razgrajevanje drugega.

Npr. v Atkinsonovi študiji o samomoru so smrti določene kot samomor na podlagi obrazca, ki je oglednikova zdravo-razumska teorija samomora. Hkrati se tiste smrti, ki so označene kot samomor, razume kot dokaz za obstoj osnovnega obrazca, ki služi in podpira druge obrazce in obratno.

Garfinkel trdi, da je družabnost »refleksivna«. Člani ustvarjajo razlage družbenega sveta in ga tako osmišljajo, razlagajo ter ga dejansko ustvarjajo. (*Ko nudijo razlage samomora, omogočijo večje št. le-teh. - samomorilci v resnici izvršijo samomor.*)

Družabnost je konstituirana z metodami in postopki na katerih je le-ta opisana in razložena. *Primer: Študentje so sodelovali pri neki novi obliki psihoterapije. Povedali so svoj osebni problem in svetovalcu postavili vrsto vprašanj, na katera je ta odgovarjal z »da« ali »ne«. Študent in svetovalec se nista videla; komunicirala sta z interfonom. Toda svetovalec je bil le navaden človek, odgovori »da« in »ne« so bili enakomerno razdeljeni in bili že prej pripravljene po neki tabeli. Študentje so dali smisel odgovorom, kjer sploh ni bilo nobenega smisla. Če je bil študentu odgovor neobičajen, je smatral, da svetovalec ne pozna dobro njegove zgodbe.*

INDEKSIKALNOST pomeni, da je pomen vsakega objekta ali dejavnosti izpeljan iz konteksta. Posledica tega je, da pride do vsake interpretacije, razlage ali pojasnjevanja - s strani članov družbe v njihovih vsakdanjih življenjih - glede na določene situacije ali okoliščine.

Iz zgornjega primera: Na podlagi okolja – psihiatričnega oddelka – in danih informacij so študenti menili, da je svetovalec bil to, kar je trdil, da je, in da j delal po svojih najboljših močeh, da bi jim dal odkrit in smiseln nasvet. Njegove odgovore so interpretirali v sestavu tega konteksta. Če bi dobili enake odgovore od drugega študenta v bifeju, bi sprememba konteksta verjetno vodila v drugačno interpretacijo.

23. SIMBOLIČNI INTERAKCIONALIZEM IN ETNOMETODOLOGIJA razlaga, kritika in primer(i)

Glej odgovore na vprašanje št. 19 in 21!